

Intervju sa Nikolom Momčilovićem, unukom Meše Selimovića, rađen je u Matematičkoj gimnaziji u Beogradu 15. januara 2016. godine. Nikola Momčilović je gostovao na času učenika 4. razreda, a ideja je bila da njegova priča o dedi Meši Selimoviću iz jednog drugog ugla približi velikog pisca đacima u čijoj je obaveznoj lektiri *Derviš i smrt*. Intervju je organizovala i vodila Anđelka Petrović, profesorka srpskog jezika i književnosti u Matematičkoj gimnaziji.

1. Kad se setite Meše, čega se prvo setite u vezi sa njim?

Imao sam šest godina kada je Meša umro. Više ga se, nažalost, sećam iz priča. Poslednjih godinu i po dana bio je nepokretan. Uglavnom ga se takvog sećam. Ležao je i teško govorio. Sećam se njegovog lika, mirnoće. Sećam se porodičnih ručkova. Kada bismo moja sestra i ja dolazili kod bake i dede, iako nije mogao to rećima iskazati, na njegovom licu se videla emocija koja je postojala.

2. Meša je oduvek tvrdio da je uloga Vaše bake u njegovom životu i stvaranju bila ogromna.

Njih dvoje su se neverovatno voleli. Bili su vrlo bliski. Sećam se da je moja bivša devojka, tada studentkinja književnosti, jednom prilikom na porodičnom ručku pitala baku šta je ona radila dok je Meša pisao, a baka je rekla ja sam sedela i volela ga. Za današnje prilike, to je neverovatan odnos.

3. I roman *Derviš i smrt* posvećen je Vašoj baki Darki. Njena i Mešina ljubav su, danas, legendarne, ali nije im uvek bilo lako.

Baka je potpuno živela za njega. Bilo je to čudno vreme. Moja baka je bila ćerka generala srpske vojske između dva rata. Živela je u Šibeniku, u vili. Imala je bazen, teniski teren, konje, išla je na balove kod kraljice. Potpuno jedan, iz današnjeg ugla, neverovatan život. Posle Drugog svetskog rata udala se za partizana, muslimana, komunistu. Život joj se potpuno promenio. S druge strane, mladi komunisti se ženi kćerkom čoveka koji je na ivici da bude proglašen državnim neprijateljem. Oni su išli uz struju, suprotno zvaničnom mišljenju i uverenju. Nije im bilo lako.

4. Kada već pominjete rat i komunizam, književna kritika često apostrofira da je Selimović, pišući *Derviš i smrt*, morao da pronade neki vid rasterećenja za ono što mu se desilo u privatnom životu.

Roman je izašao 1966. godine. Meša ga je napisao sa 56 godina. I taj podatak je čudan. Sve što je objavio do svoje 56. godine nije bilo kao *Derviš*. Ja sam išao u Filološku gimnaziju i nekako sam umeo da prepoznam one koji pišu lako i brzo. Meša nije od tih. On je u 56. godini napisao remek-delo. Do tada se u njemu taložilo nešto što je u jednom mestu izbacio iz sebe. Do te 56. godine, sve ostalo ne liči na Mešu, nije ni blizu.

5. Na koji važan porodični događaj iz Mešinog života insinuira književna kritika?

Selimovićevi su bili velika porodica. Svi su bili u Tuzli i svi su bili školovani. Kad je počeo rat, bukvalno su svi su prišli Narodnooslobodilačkom pokretu. Deda je čak bio u ustaškom zatvoru 1943. godine. Posle oslobođenja Tuzle, nekih par dana po oslobođenju, njegov brat Šefkija, koji je bio oficir, čuo je da mu se iz zarobljeništva vraćaju žena i deca (mislim da je Dahau bio u pitanju). Pošto je kuća bila opljačkana i zapaljena, on je uzeo jednu učionicu u tuzlanskoj školi u koju je doneo neke klupe, krevet i oramar iz nekog magacina da bi imao gde da smesti porodicu. Sutradan su ga streljali zbog krađe. Kao primer drugima. Napravio je veliki greh, ukrao je dve stolice, klupu i oramar. Mešu je to bolelo do kraja života. Očigledno je mogao da reaguje, a nije reagovao. Kao Ahmed Nurudin.

6. Tu se, međutim, pojavljuje i figura trećeg brata. On je bio neko vrlo važan u to vreme i, za razliku od Meše, koji u trenutku kada preki sud donosi odluku o streljanju ne zna da se to dešava, zna za sudbinu brata Šefkije. On je mogao da reaguje.

Treći brat Teufik bio je čudan. Bio je šef tajne policije BiH posle Drugog svetskog rata. Kusturičin film *Otac na službenom putu* jednim delom se oslanja na Teufikov život. Kao šef tajne policije radio je stvari koje se ne rade, koristio je svoju moć. I odnos sa Teufikom je Mešu mučio ceo život. On je sigurno mogao nešto da uradi da spase brata. Bio je dovoljno moćan, a moć je važna.

7. Kada već pominjete Kusturicu i filmove, 1974. godine snimljen je film *Derviš i smrt Zdravka Velimirovića*. Meša je radio na scenariju za taj film. Kakvo je Vaše mišljenje o tom filmu?

Skoro sam slučajno ponovo pogledao taj film. Loše sam mislio o tom filmu do nedavnog ponovnog gledanja. Teško je napraviti film po takvom delu. Ne znam da li bih se ja usudio. Prikazivati priču, bilo koju priču, slikama, a slike se nižu u skladu sa tokom svesti – kako prikazati roman toka svesti pomoću kadrova i scena? Vrlo je teško. To može biti izazov, ali, po mom mišljenju, retko na osnovu takvih književnih dela nastaju dobri filmovi. Čitajući *Derviša i smrt*, sve misli i dileme Ahmeda Nurudina, čitalac uspeva da prenese na svoje razmišljanje i svoje probleme, a to prebaciti na filmsku traku, teško je. Sve se dešava u glavi čoveka. Taj događaj u Tuzli, na kraju rata, Meša je prebacio dva veka unazad, i to se, manje-više, znalo u intelektualnim krugovima, ali se o tome nije mnogo pričalo. Danas se čini da su 70-e godine 20. veka bile romantično vreme, zlatno doba, ali ne treba zaboraviti da je to bilo vreme kada je sloboda govora i mišljenja ipak bila potiskivana. Zato ni umetnici, koji su tada radili, nisu mogli da se opuste i rade na način na koji bi možda danas radili.

8. Film prati vremenski plan romana, ali pozorišna predstava *Derviš i smrt*, u režiji Egona Savina, vreme radnje smešta baš u vreme u kom je Meša živeo. Šta mislite o predstavi?

Predstavu nisam gledao, ali hoću. Odgledao sam razne, a retko koja mi se dopala. Možda imam prevelika očekivanja. Možda mi u tom momentu nisu *legle*.

9. Kako napreduje Vaša ideja da ekranizujete Mešina *Sjećanja*?

Imam ideju da ekranizujem Mešina *Sjećanja*. Ta mi se ideja 100 godina vrzma po glavi. Ali sad mi se pojavila neka nova ideja. Internet je čudo – naleteo sam na čoveka koji se zove Emir Kamenica. U pitanju je američka radijska emisija na temu kako su ljudi uspeli u životu. Emir Kamenica je dečko iz Sarejava koji je sa 13 godina pobegao iz Sarajeva za vreme rata. Ratno leto provodi u Makarskoj, a onda je nekim čudnim spletom okolnosti došao sa porodicom u Ameriku, u Atlantu (Džordžija). Upisuju ga u srednju školu. Škola je leglo kriminala i droge i on se u njoj vrlo loše snašao. Zaboravio sam da napomenem da je, napuštajući Makarsku, zaboravio da vrati *Tvrđavu* u biblioteku i to je jedino što je poneo sa sobom. Knjiga ga je baš pogodila. Kad je učio engleski, on je svaki dan prevodio deo *Tvrđave* na engleski, a onda je u školi dobio zadatak da napiše esej. Pošto nije znao šta bi pisao, prepisao je jedan pasus iz *Tvrđave* i predao ga kao svoj esej. Njegova profesorka se toliko oduševila da se potrudila da ga prebace u najbolju srednju školu u Džordžiji. Završio je školu i diplomirao je na Harvardu. Prvi njegov rad, dakle, bio je plagijat, ali je, zahvaljujući *Tvrđavi*, uspeo. Sada je profesor na Bostonskom univerzitetu, predaje socijalnu ekonomiju, sedi u kancelariji sa četiri nobelovca. Ta priča mi deluje filmski, kombinacija delova iz *Tvrđave* i stvarnog života. U ovo vreme, kada se u Srbiji snimi 10-15 filmova godišnje, ne bih voleo da mi prvi film bude ekranizacija nečeg tako teškog kao što su to Mešina dela, lako se tu čovek *oklizne*.

10. Završili ste Filološku gimnaziju. Na istom, sveznajućem internetu pročitala sam da niste bili u školi na dan kad ste radili *Derviš i smrt*. Zbog čega?

Jeste, nisam bio u školi kada smo radili *Derviša*. To je bilo vreme studentskih protesta i svi smo išli na proteste, od Kameničke do Terazija nije daleko. Tadašnja profesorka književnosti, međutim, nije bila na našoj strani. Nismo delili iste stavove. Ja sam tada krio da sam Mešin unuk, ne znam zašto, ali krio sam, a ona je ipak saznala. Rešio sam da je bolje da ne dođem na taj čas, u pubertetu sam, reći ću svašta, ali sam posle, na pismenom dobio pet, iako nisam često dobijao petice.

11. Kad ste prvi put pročitali *Derviš i smrt*?

Prvi put sam pročitao *Derviša* između osmog i prvog razreda srednje i ništa ga nisam razumeo. I mislim da je i četvrti razred rano. Jednostavno, težak je, mučan je, rečenica nije laka, jezik je arhaičan, a s vremenom ti sve te stvari postaju interesantnije. Sa 15 godina ti nije zanimljivo da gledaš vesti, a sa 35 jeste. Gledaš, porediš, razmišljaš, sa drugačijim iskustvom drugačije doživljavaš i shvataš neke stvari.

12. Koji je pravi momenat za čitanje tog romana?

Mora da ti se desi neki lom u životu. Meni je najbolje *legao* onda kada me prva ozbiljna devojka ostavila. Tada sam na moru naleteo na knjigu moje majke koja je tu negde stajala, pa ne znam ni sam zbog čega sam je uzeo ponovo. To je momenat kada počneš da razmišljaš o svemu, da tražiš paralele u svom životu, svom okruženju, svojoj porodici, sa stvarima koje se događaju oko tebe – društvo, država, grad. I tada uočiš da je sve isto i da se ništa ne menja. Shvatiš da ljudi dolaze na vlast, žele da promene svet, a promene sebe.

13. Uporedite *Derviš i smrt* sa *Tvrđavom*.

Tvrđava je drugačija. U *Dervišu* je izbacio taj teret iz sebe, pa mu je kasnije bilo lakše da pliva na postojećoj plimi. *Ostrvo* je meni odlično. To je primerenije za maturante. *Sjećanja* takođe. Možda bi ih trebalo vezivati za *Derviša*. To je lagana biografija koja objasni sve, nekako te uvede u roman, pripremi te za čitanje.

14. Kada već pominjemo dervise, pitanje nacionalnosti i vere je često postavljano kada se govori o Meši Selimoviću.

Pre mesec dana, u Sarajevu je izašla knjiga pod nazivom *Ko je bio Meša Selimović* čiji autor tvrdi da je *Derviš i smrt* i *Tvrđavu* napisao Ivo Andrić po nalogu Dobrice Ćosića, koji je inače bio Mešin prijatelj. Čovek je seo i napisao takvu knjigu, to treba izmisliti. U tom momentu mi se javio novinar *Večernjih novosti* da prokomentarišem događaj. Nisam imao komentar. Ne želim da dajem značaj toj knjizi i autoru.

Za vreme rata u Bosni, odmah posle Dejtona, iz Sarajeva, mojoj baki stigne molba da u ediciji Najveći muslimanski pisci 20. veka izađe *Derviš*. Objavili su tu knjigu i bez saglasnosti porodice. Baka je čak htela da da saglasnost, jer osim srpskoj književnosti *Derviš* pripada i jednoj novoj kulturnoj tvorevini – bošnjačkoj književnosti. Nema mnogo pisaca koji su se bavili tim vremenom i tom kulturom. Međutim, Mešu su preveli na bošnjački jezik. To je nonsens. Pokušavati da na silu prevedeš nekoga tamo gde on, s jedne strane pripada, ali, po sopstvenoj želji, i ne pripada. Ja Mešu ne bih svrstavao nigde. On je vanvremenski i vannacionalni pisac. Rastao je u patrijarhalnoj muslimanskoj porodici. Njemu su i Kuran i islamska kultura i običaji bliski, ali su mu poslužili samo kao motiv koji dobro razume, koji mu je blizak i putem kog može da izbaci iz sebe to što ga je mučilo.

15. U Srbiji postoji književna nagrada koja nosi Mešino ime. Ista ta nagrada 2001. godine ustanovljena je i u Tuzli. Formirana su dva paralelna univerzuma, svaki se poziva na pisca koji je, neosporno, veliki, ali dolazimo u situaciju paradoksa koja je vrlo karakteristična za ovaj prostor.

Što se mene tiče, neka bude deset nagrada sa njegovim imenom. Čudno jeste da ipak ne mogu da se dogovore. Čini mi se da svi teraju neki inat.

Kad je nastala konvertibilna marka u Bosni i Hercegovini, jedinstvena valuta sva tri entiteta, onda su se dogovorili da Hrvati na novčanicama imaju svoj pisce,

muslimani svoje, a Srbi svoje, jedino su za novčanicu od 5 konvertibilnih maraka sva tri entiteta rekli: *U redu je Meša*. Mislim da je Meša i dalje u lektiri sva tri naroda, mislim da se i u Hrvatskoj i dalje čita. Meni je to neka vrsta pobjede.

16. Da li imate utisak da Mešu nijedan prosečan čitalac ne percipira prvenstveno kao muslimana, a potom pisca? Meša je, čini se, pre svega veliki pisac.

Meša je bio ateista. Komunist. Bio je razočaran u sistem, komunistički sistem svog vremena, a u *Dervišu* to je islam, nešto što ga muči. Delovi Kurana koje on citira u razgovorima junaka i kojima počinje svako poglavlje, svaki taj citat, ta rečenica je izvučena jer je ispravna, pametna iako je islam, kao sistem, u romanu ono što ga muči. Njemu je komunizam kao ideologija odgovarao na idejnom nivou, a to što realizacija te ideje nije dobra, to je drugi problem.

17. Prošlo je 30 godina otkad je Meša umro. Danas, postoji pozorišna predstava o *Dervišu*, postoji film, na društvenim mrežama postoje stranice posvećene piscu i njegovom delu, o Meši ne prestaje da se piše i priča, a komunizma nema. Ono što je možda roman moglo činiti intrigantnim, nestalo je. Šta je to što Mešu čini aktuelnim?

Ljudi se u toj knjizi pronalaze. Pronaći ćete se i vi za koju godinu. Naletete na reprizu filma, a onda i na prašnjavu knjigu, i to će biti sjajno, a možda i ja snimim film.

18. (Učeničko pitanje) Da li Meša ima još nešto što je značajno kao *Derviš*?

Nema nijednu knjigu na tom nivou. Tu su *Sjećanja*, *Derviš* i *Tvrđava*. Sve ostalo je ispod. Postoji i knjiga *Za i protiv Vuka*, ali to je stručna knjiga, ne čita se iz zadovoljstva. Meša nije bio plodan autor. Do svoje 56. godine nije napisao ništa važno. Bio je cenjen i poštovan, jer je poticao iz važne partizanske porodice. Završio je književnost pre rata. U to vreme, nije bila česta pojava da neko em bude školovan, em je uz vlast. Bio je urednik Izdavačkog preduzeća *Svetlost*, bio je umetnički direktor u *Bosna filmu*, zauzimao je položaj koji je u tadašnjem kulturnom svetu bio bitan. Smatran je za intelektualca koji je važan, ali nikada dovoljno dokazan.

19. Selimović se danas, u školi, proučava na istoj ravni sa Andrićem. O njima se često govori kroz paralelu, kao i o Dučiću i Rakiću. S druge strane, imamo Andrićev bogat književni opus i Mešu, koji je samo sa jednom knjigom zasenio čitalačku publiku.

To je retko i neobjašnjivo. Čudno. Nije česta pojava.

20. Da li su se Andrić i Meša družili?

Ne, nisu. Povodom stogodišnjice Mešinog rođenja, 2010. godine, radio sam za SANU. Tražili su da im, od arhivskog materijala, napravim spot ili džingl kojim bi otvorili konferenciju u SANU-u. Zbog toga sam provodio vreme u RTS-u,

pregledao arhivske materijale. Naletio sam, tako, na neki skup koji je bio organizovan povodom dodele neke nagrade za *Derviša*, ne mogu da setim koje. Uglavnom, Andrić je jedino zbog Meše ustao. Poštovali su se, ali se nisu družili privatno.

21. Zbog čega Vaša mama i tetka odbijaju da daju intervju u vezi sa Mešom?

Jednostavno, takve su. Ja sam nešto ekstrovertniji od mame i tetke, ali ne dajem ni ja mnogo intervju o Meši.

22. Negde sam pročitala da kod kuće imate tri verzije rukopisa romana *Derviš i smrt*. Da li je taj podatak tačan?

Imamo tri verzije *Derviša* u rukopisu. Imao sam čak i fotografije. Prva verzija romana se zvala *Četiri zlatne ptice*. Pisao je na ćirilici i na latinici, do pola strane jednim pismom, od polovine drugim. Pisao je rukom, penkalom.

23. Zbog čega je odbacio naslov u kom apostrofira jedan od važnih simbola romana i opredelio se za *Derviš i smrt*?

Ne znam zašto je odustao od naslova. Mislim da je *Derviš i smrt* poetskiji, intrigantniji.